המאסף

חדש איר תקמח

בשורות

אל חכמי ישראל ונגידיו, ואל מחזיקי תפארת ישראל
בתורה בחכמה ובמוסר, והחפצים לשמר כראוי
כי נחיל וכבוד לעוסי עמודי כסף תחת להל החכמה,
ואל המשכילים כאשר לשחרי טיבה יעוז לחן,
יהי כבוד ה' תופף עליהם מעתה ועד עולם!

קול מבשר לחכי נוסף במחנה העבריים, שמעוני ויחמת לבבכם גם אתם. ידעתם את גודל יקר ספר המורה נבוכים אשר השאיר בידינו הסר הגדול החכם הכולל הקורני הפלסי והטבעי רבנו משה בן מימון זי"ל, המלא על כל גדותיו דברי מחקר־בין ובחינות נשגבות בשורש ובשרושים, וכל יודעיו יעידו ויגידו כי אין על עפר משלו בביאור ספרי הקודש, ובדעות הרמות האלוהיות ובלמודים נפלאים בחכמת הנפש והתפעלותיה, אשר כלם כאחד יאיר עינינו בחכמה ודעת וידריכנו על מסעול האמת והצדק בן בחובת הלבבות ובן בחובת האיברים, ובמלות שבין המקום לאדם ובין אדם לרעהו; ואשרי לנוס אשר שתה ממעין הטהור הזה בימי נעוריו, עד זקנה ועד שיבה לא יעזבהו מלהורות לו דרך ישר ומוצק ממדבר המבוכות, כאשר ספרו לנו חכמים רבים אשר היה להם הספר הזה ליסוד ואתן פנת כל ידיעתם, (ורצו נא את דברי חכם דורנו נר ישראל הכבוד נערם עתו הרב ר' משה בן מנחם זי"ל בתולדתו אשר יצאה מתחת ידי זה ימים לא כבירים) וספורות מהללי דבר נודע ומפורסם כזה אך למותר,

תפס להיות שחברו החכם ז"ל לאחד מבחירי תלמידיו (כמבואר בהתחלת הספר) אשר ידע בו כי כבר הורגל מנעוריו בדרך המחקר ולו החכמות השמוציות אשר יונעו טרם ללמוד בעיניים הללה, ולזאת צריך כל כך להרחבת הביאור, כי די לו ולחכמי מדע אשר בגילו לרדת עד עומק הענין, בחר מאד מאד בהכללים הקצור, ונוסף לזה שהי' כתוב בלשון ערבי ובעתק ללה"ק ע"י חכמים לחרונים ונשתרו בו מקומות קשי ההבנה מבלי עיון רב לעמוד על ברים, הי' כדברי הספר בחתום בעיני רבים מחוסקי החכמה, לקחתי נללו לעיין בו במלאכת הענינים קשים ונסתרים מאד בקצור הלשון, וקלקחתי עברו על דברים במרולה, בהתעיף עיניהם בו מבלי שום לב לחקור לחקרי עומק מחשבותיו, ויאמרו בלבם ידעתיהו מלאנו את מספעיו, ויהפך עליהם לרועץ, וגם הפירושים הנלבים על ידו לקח שחשובים ויקרים המה, עכ"ז לא יועילו אל התכלית, כי במקומות שהריכו את הענין והביאו בו דברים זרים אשר לא יצטרכו אל גוף הענין, ובמקומות אחרות קלרו את דבריהם, והשמיטו את הביאור במקום שהקורא לריך להם. ומתוך כך לא הגיע הספר היקר הזה עד הנה לתכלית הברור וקלות ההבנה למען היות יד כל קוסף אליו משתמש בו בלי עמל ויגיעה, וכמעט נמלא לאחד בעיר ובנים בשפתה אשר למדו את הספר הנחמד הזה כראוי. והנה כעת הנה ה' לידי שני פרושים נחמדים על הספר הזה, הא' הוא פירש החכם הפילוסוף המופלג בשערים ר' משה נורבוני ז"ל והוא בכתיבת יד ישן נושן משנת חמשת אלפים רכ"ב אשר נמלא בעקר ספרי בנגיד ר' שמואל אפנהיים ז"ל בווין ועתה הוא בידי התורני הרבני המופלג מוה"ר ישראל אהנשטיין נ"י דיין דק"ק גלונץ ויזכה פה בבית המדרש של הנגיד המפורסם ר' דניאל יפה נ"י, והשני נקר' גבעת המורה מחברו לא הודיע לת שמו, אמנם נראה הוא כי הוא מחים תרון ונקי בכל חלקי הפלסופיה כאשר יראה הקורא בדוגמתו, ובדעתי להדפיס את ספר המורה עם שני הפירושים הללה בדפוס חברת הנוך נערים אשר על מסמרתה תכני עומד פה, על נייר טוב (מין קווארטא), ולהיות פנים ר"המור" יבא בתוספות מרובעות יפות, ומשתי

עברין ינוחו שני הפירושים הנ"ל עבר מוה וגבעת המורה עבר מוה בחותיות רס"י , כאשר ירחה הכוסף להחתו בדוגמת (פֿאראמט) , או (פֿראספעקטוס) אשר בידי מחשפי החכמות בכל עיר ועיר הנקוטים בשמותם בסוף הלף הזה . ולדוגמא אציג הנה פירוש לזוה הקדמות אשר הקדים המורה פרק ע"ג מחלק הראשון .

פנים המורה

חלק א פרק עג

ההקדמות הכוללות אשר הציעים המדברים וכו' .

גבעת המורה

דע אתה המעיין , כי הרב המחבר ז"ל להיותו נמשך אחרי דיעות הפלסופים המשאיים [דיא פערישאטעטישי פילאזאפין] ר"ל אריסט"ו והנמשכים אחריו , הוא משליך דיעות המדברים בכלל אחרי גיוו , ולזה הוא משתדל להציע הנה הקדמותיהם ודיעותיהם , באופן שיהיה בטוח נראה בעליל לעין כל מעין , ואולם אחר העיון העמוק , והשקידה הרבה , בדרכי הפלסופים האחרונים ודיעותיהם , מצאתי היות הקדמות המדברים , ודיעותיהם , כפי מה שהציעם הרב המחבר הנה , מהם אמתיות בתחלט , אפשר שיתבארו במופת , (עם היותם צריכים שנוי מה להשלמתם) ומהם לפחות אמתיות בבחינה מה , ומהם ג"כ בטלים וכמו שית' . והנני פוצר תחלה כל הקדמה כפי מה שהציעה הרב המחבר ז"ל , ואחר כך אעיר עליה כפי קוצר השגתי .

פנים המורה

ההקדמה הראשונה ענינה שהם חשבו, שהעולם בכללו, ר"ל כל גשם שבו, הוא מחובר מחלקים קטנים מאד, לא יקבלו החלוקה לרקותם ולא לחלק הא' מהם כמות כלל וכשיתקבצו קצתם אל קצתם, יהיה המקובץ בעל כמות, והוא אז גשם, ואלו חובר מהם שני חלקים יהיה כל חלק אז גשם ויהיו שני גשמים כמאמר קצתם, וכל החלקים ההם רומים שווים, אין חלוק בהם בשום פנים, ואמרו שא"א שימצא גשם בשום פנים, אלא מורכב מאלה החלקים השווים הרכבה שכנות, עד שההויה אצלם הוא הקבוץ, וההפסר הוא הפרוד, ולא יקראוהו הפסד, אבל יאמרו ההויה הוא קבוץ ופרוד והנושה ונות, ויאמרו כי אלה החלקים אינם נמצאים מאז, כמו שהיה חושב אפיקור"וס וזולתו מן המאמינים בחלק שאינו מתחלק, אבל יאמרו שהשם ית' יברא אלו העצמים, והם ג"כ אפשר העדרם, והנני אשמיעך דיעות, בהעדר העצם.

ההקדמה

נורבוני

ההקדמה הא' כל גשם שבו מחובר מחלקים קטנים לא יקבלו החלוק לרקותם, ולא לחלק אחד מהם כמות כלל, כבר ידעת כי הכמה המתדבק מתחלק לאין סוף כפי דעת הפלסופים. ואין הרצון בזה שחלק מן הגשם דרך משל יחלק לאין סוף והוא גם, כי זה נמנע כי סיעור מוגבל יש לגשם הטבעי בגודל וקוטן כסיעור הגבול הכוח פעדר הכורה כי לא מתיחס למשהו, אבל נרצה בו שנקח הסיעור מופשט מן הכורה, וג"כ אין רצון בחלוקה לאין סוף שנחלקהו במעשה בפל במחשבה. ולזה התנה לחבי אמרו לא יקבלו החלוקה לרקותם ובקר ואמר לא לחלק אחד

מהם

מהם כמות כלל , שלא תחשוב הרמון בעמרו שלא יקבלו החלוקה לדקותם כמו שהם בעלי נורס שנעים או חלוק ניד , אבל הם בעצמם מעבע מקדנק , ולזה הוסיף ואמר במוחלט ולא לחלק האחד מהם כמות , ודע זה • וכל החלקים הם דומים שום אין חלוק בה בשום פנים , ירצה שהם דומים בקמונה ובאיך שוים בכמה אין הבדל ביניהם בשום פנים לא בעצם ולא בולטה לא הרכבת שבונה והיא הפניסה ולא הרכבת מזגית כי אין להם חלקיות עד יתמזגו בפניסת קלתם ויתגבלו ותנוח בהם נורס אחת כמשפט המזג •

גבעת המורה

לא יקבלו החלוקה לדקותם , ולא לחלק הא' כמות כלל •

ידוע הוא , כי שני מיני כמה הם • האין הא' הוא כמה מקפצט חלוני (עקסטענזיווע גרעסי) והוא כמה מיוחס אל עצם בעל חלקים , זה חוץ לזה , יהיו החלקים דומים כעין חלקי הקו הפשט , והנוף ההנדסיי , או בלתי דומים , כעין חלקי המורכב או הנשם הנמצא בפעל • עד"מ הלינאר בנחינת היותו נוף הנדסיי , הוא בעל חלקים דומים , ואולם בנחינת היותו ג"כ נשם נמצא בפעל , הוא בעל חלקים בלתי דומים , ר"ל הנפרית והכסף אי אתה מסה הורכב כמבואר לבעלי הכימי"ה , ולזה הוא ג"כ אפשר שיתחלק בפעל בשני הפנים , ר"ל לחלקים דומים , והוא אם נחלק הלינאר לחתיכות קטנות בלופן שכל חלק מהם יהי' דומה לזולתו וכן לכללו , ר"ל שיאחר לינאר כמו שהי' • או לחלקים בלתי דומים , והוא כאשר נתיר הרכבתו ע"י הרכבה חדשה , אם נחבר לוקו עם אילה נשם היותר מוכן בטבעו אל ההרכבה עם ג' מחלקי הלינאר היסודיים , מהכנת זולתו מהחלקים אל ההרכבה הנוכר , כמו שיעשו בעלי הכימי"ה , שיערבו הלינאר עם החמוץ המלחיי (זאלץ זויער) ובחמצעות חוש הלח , יפרד הכסף אי מהנפרית , ויצוג להתחבר עם החומץ המלחיי הנוכר , ויאחר הנפרית לבדו כמו שהיה קודם הרכבתו עם הכסף אי • וכדומה לזה • ואולם הקו , הפשט , והנוף

סהנדסיי עס היות שלא יתחלקו בפעל. (בנחינת היותם מופשטים מהחומר) עכ"ו הם מקבלים החלוקה, ר"ל שאפשר שנגייר בדעתינו חלק מונח מקו כ"ו, מונח.

והמין הב'. הוא כמה מאפשט פנימי (מיטעניזווע גרעסי) והוא המיוחס אל הכחות והפעולות שאינם בעלי חלקים הנמצאים בפעל זה חוץ לזה, אבל בעלי מדרינות מתחלפות, משוערות בשכל לבד, כגון התנועה עד"מ, הוא בעלת מדרינות מתחלפות, ועם היות שאפשר שתהיה תנועה ג' גדולה שוה לקנון היות מספר תנועות קטנות, והם חלקי התנועה הגדולה בבחינה זו, עכ"ו אין התנועות הקטנות הנזכרות זו חוץ לזו בתנועה הגדולה, וא"א גם כן שיתפרדו ממנה. וכ"כ חוש המים הוא בעל כמות, אבל היות בשכל משער אפשרות חוש יותר גדול, או יותר קהות ממנו, אבל עכ"ו ג"ל שנחלק מדרינת החוש הנמצא בפעל, למדרינות קהותות בתוכן שיהיו ג"כ נמצאות בפעל זו חוץ לזו, וכן ג"ל שנרכיב ממדרינות הפחותות הנמצאות בפעל מדרינה השוה לקנונם, בתופן שאמי' ג"כ נמצאת בפעל. כי אם נשפוך מים בעלי מדרינה ג', מהחוש, אל מים אחרים ג"כ בעלי מדרינה הנזכרת, לא יסורו בעבור זה בעלי ד' מדרינות, אבל ישארו בעלי מדרינה ג', כמו שהיו ושעם היות שיתוסף כמות המים, עכ"ו לא יתוסף כמות החוש, וכן בכל כיוצא בזה. והנה חשבו המדברי' שהעלמים הפרדיים הנזכרים, לא קבלו החלוקה לדקותם, ר"ל שאינם בעלי כמה מהמין הנ', ולא לחלק הא' מיהם בפרט כלל, ר"ל שאינם ג"כ בעלי כמה מהמין הנ'. וכל החלקים ההם דומים שווים. שדומה יאמר על ההשתקפות בחיכות מה, והשוה על ההשתקפות בכמות, עד"מ השמש דומה אל האש, אבל חיכות החוש המשתקפת לנשיכה, משקל ליטרא עופרת הוא שוה למשקל ליטרא וכב, אבל ההשתקפות בכמות. וחולם היות העלמים הפרדיים שוים זה לזה, אין הכוונה היות כלם בעלי כמות ג', משתקפת לכלם, אבל דעתם בזה היות כלם משוללי הכמות, ולזה לא יפול בהם הפחות והיקר. וכן הם דומים זה לזה, לא מצד

היותם בעלי חיכות מסותפות לכלם , אבל להיותם מלך עלמם (מזולת החיכות או המקרים אשר יגרעו תמיד וכמו שיבא) מסולני החיכות . כי לדעתם אין סוס חיכות עלמיית ר"ל מחחייבת מעלם פדבר ושבעו אבל כל עלם אפשר אללם שיצוייר עם החיכות הנזכרת או זולתה ולזה תהיה החיכות בנחינת העלם מקריית . אלא מורכב מאלה החלקים השווים הרכבה שכנות . ר"ל שע"י שתהיה ההרכבה מוציית , כעין הרכבת הלינאבר שזכרתי , מפני שזה בלתי אפשר אם לא שנניח החלקים היסודיים בלתי דומים וזה מפנגד להנחתם . אבל יאמרו ההוויה היא קבוץ ופרוד כו' . ר"ל שכל כרוד או הפשד נערך אל דבר מ' , הוא הויה נערך אל זולתו , וכמשל הלינאב"ר שזכרתי שאחרי שיפשרד הכסף חי מהטופרת , ושיכשד עי"ז הלינאב"ר , יצוי להתחבר עם החמוץ המלחי , ויתהוה מזה הגשם הנקרא מערק"וריום סובלימ"טעום , וכל כיוצא בזה .

היערה דע כי בחירי הפלסופים האחרונים , ובראשם האדון לייב"נין , החזיקו בעקר ההקדמה הראשונה הנו' , עם היות שזיגו בה קלת . והוא לאחרי היות כל נמלא מוכח , מורכב , וש"ע שיצוייר מורכב , מזולת הנחת מליאות פשוטים אשר מהם הורכב , אז שיצוייר דבר מתחלק מזולת הנחת מליאות החלקים , שליהם תגיע החלוקה , הנה לזה בהכרח שנניח מליאות עלמים פשוטים , הבלתי מקבלים החלוקה בפעל , אשר מהם יתהוה , ושליהם יצוי כל מורכב מקבל החלוקה . ומזולת ההבדל שבין דיעות המדברים הקדמונים והפלסופים האחרונים הנזכרים בגיור מליאות העלמים הפשוטים הנזכרי , הוא זה . הראשונים דמו לותם מסולני החיכות והכמה , כמו שכתב מדברי הרב המחבר ז"ל . לא כן האחרונים הנזכרים , מפני היות עלם מופשט מהחיכות והכמה , בלתי מצוייר אל השכל , והוא נושא הגיוני לבד (מין ואגיטס סובייבקט) ומכ"ש שע"י שיתהוה סוס מורכב מעלמים כאלה , כי חבור הדומים אינו הרכבה , ר"ל שלא יתחדש מזה שים דבר כי אם קחבר מים עם מים , יאשר המקובץ מהם מים כשהיו , וזה הוא בהכרח שנייחס אל העלמים הפשוטים הנזכר ,

ליכות וכמות מה • ואולם מה הוא ענין האיכות והכמות אצר נייחם אליהם ? הנה בתר התדון לייבנין הנו' , היות האיכות המוכר , כח ג' מלייר (מייני פֿאַרשטעלונגען קראַפֿט) המיוחס לכ"ג מהעלמים המוכרים • והכמות היא מדרינת הכח המוכר והוא להיות גדר העולם הוא קנון עלמים נקצרים זה בזה , וג"ג שנלייר הקור דברים נמלאים בפעל , אם לא שנניח לוקם פועלים זה בזה , ולזה יאמר החכם המוכר שכ"ג מעלמי העולם הפשוטים , פועל בכל העלמים זולתו , וכ"כ כל ג' ממה שזולתו פועל בו , ולהיות שבהכרח צימלא היזה יחס וערך בין הכח הפועל , והפעולה המתחייבת ממנו , בלופן שהמשיג איכות הפעולה , מהיג ג"כ איכות מה מהפועל , הנה לזה יהיה מקבל הפעולה בבחינת מה , מלייר בעלמו כח הפועל , וכ"ג מהעלמים הפשוטים המוכרי' , להיותו מקבל פעולת כ"ג מהעלמים הנמלאים זולתו , מלייר בהכרח כל העלמים זולתו , ר"ל העולם בכללו , ואולם יבדלו זה מזה במדרינת הציור ר"ל לא מלד בגשוג המשותף לכלם ר"ל העולם בכללו , אבל מלד כח המשג , והוא להיות כח כ"ג מהם בעל תכלית , הנה לזה ג"ג מלייר כל מה שזולתו במדרינה ג' מהברור אבל ילייר ליזה דברים ביותר פלימות מזולתם , מפני היות היחס והערך אצר בינו ובינם , יותר מהיחס והערך אצר בינו ובין מה שזולתם , לפי מלנו בעולם • מבואר מזה שעם היות נשוג הציור (מביגקט דער פֿאַרשטעלונג) משותף לכלם , ר"ל העולם בכללו , עכ"ז יהיה ליזר העולם בכל ג' מהם משונה מציור זולתו , כמו שיאתנו ליזרי עיר ג' בעלמה לפי הפתנות מלד נקודת רחות (גיזיכֿטס פונקט) המלייר • העלמים הפשוטים המוכר ג"ג יהיו מובנים בחוש , מפני היות הפגת החוש מעורבבת מהפגת קנון פעולותיהם זה בזה , ואולם עכ"פ מהם , והפעולה אצר תתחייב ממנו לבד , ג"ג יוצג כ"ג בשכל • מבואר מזה היות הפגת החוש קלתו פלימות , נמצך אחר הפגת השכל , וקלתו חסרון , נמצך אחר העדר ההפגה המוכרת , ר"ל אחר היותו כח מוגבל , והדברים עמוקים , כבר התרכתי בזה במקום אחר אבל במה שזכרתי די לבאור ההקדמה הרחשונה •

פנים המורה

ההקדמה השנית . המאמר ברקות . קדמוני המדברים שהיו עקר חכמית המדברים מאמינים

נ"כ שהרקות נמצא , והוא רוחק א' או רחקים , אין בהם דבר כלל , אלא רקים מכל נוף , נעדר מהם כל עצם . וזאת ההקדמה היא הכרחית להם , להאמינם ההקדמה הראשונה , וזה שאם יהיה העולם מלא מן החלקים ההם , איך יתנועע המתנועע , ואי אפשר התקבץ החלקים ההם ופירודם אלא בהתנועתם , הנה בהכרח יצטרכו לקיים הרקות , עד שיוכלו החלקים ההם להתקבץ ולהתפרד ותתכן תנועת המתנועע ברקות ההוא אשר אין נשם בו , ולא עצם מהעצמים ההם .

ההקדמה

נורבוני

ההקדמה הב' וכו' , הסרסיים ר"ל המדברים המאמינים שהעלמים הפרידים הם סרסי הגשמים

יאמינו נ"כ ריקות נמצא והוא רוחק אחד או ריקים אין דבר בהם כלל אלא ריקים מכל נוף נעדרים לגמרי עצם ההכפל בלשון לא יעשה בלמוד המופתי . ודברי החכם מסוגלים בזה ומזכירך מאמת הריקות וביאורו יען תבין דבריו ותומר , דע כי הריקות הוא רוחק נבדל אין בו גשם כלל , ירצה בזה שהוא רוחק אפסר שיונחו בו שלשה שלוחים נכרתים על זוויות נצבות . ולמה שהי' זה הרוחק כבר יאמר על הרוחק אשר אפסר שיקבלהו גשם חמרי והי' הרוחק אשר יהי' הריקות הוא רוחק מלא עומד בעלמו רק מנושא לא יקבלהו חומר ולא ינשא בו שמנו בו הבדל יבדילהו ממנו , ואמרנו נבדל ר"ל שהוא נבדל קים לעצמו נשוא בעצם על לד נשיאות המקריס והתכונות . עוד הוספנו בו הבדל לאחרון ואמרנו בו גשם כלל , ר"ל על שיהי' מקום לגשם , אבל הוא ריקות בפועל , כי דעת קצת

מחמיני הדיקות שהוא נמלא בכח , ושלא ימנע מהיותו מקום לגשם עד לא יהי' נמלא בפועל והוא שקר . כי יאמרו שתי תשובות לזה אחת ונמנע הכנס גשם בגשם לינו שלא מפני הכנס הרחקים הרחקים ולזה יהי' הרחק הזה המקום . ולכן אין המקום שלא התכלית המקיף הכוה הכנדל . וכמו כן מחמיני הרקות נחלקות לשתי כתות , מהם שאמרו שהוא מעורב בגשמים ומסתבך בהם ונמנע בם בפעל . ומהם שאמרו שהוא בלתי בגשמים כלומר שאמר בנקבים הספוגיים ואין שם גשם יהי' מקום הריקות , וכלומר הוא חוץ כל העולם מקיף בו . ואחר שהקשה זה לומר , כי הרב בכלל כל זה בשאמר כי הפרפיים ג"כ יחמינו בו , יראה באמרו רוחק לו רחוקים שיכלול המסובבים והבלתי מסובבים אבל נגדל בלתי מקומם , ור"ל ברוחק הרוחק המוגשם והוא שהפשר שיוגחו בו שלשה שלוחים נכרתים על זויות נצבות . ואמרו אין בו דבר כלל , יראה אבל הוא הריקות בפועל מסובב בו בלתי מסובב כלומר שאמר הקושר כי ממנו נודע הרקות במחשבת מחמיניו , והפרפיים לא יחמינו בעבור שנועת העלמיים הפרדיים . והנה לפי המונח העלם הפרידי לא הספיק לו הריקות הבלתי מסובב ושיהי' רק מגשם אבל רק מעלם . ולכן פירש ואומר רלוני באמרי אין בו דבר כלל , כי הם רקים מכל נוף נעדרים לכל עצם ר"ל שהוא רק מכל גשם ומפילו העלם הפרידי . אחר אשר מפרפה מהם יורכב הנוף ואמר שהוא נעדר ממנו ושם לינו בעל רוחק אבל בלתי מקבל החלוק . ודברי החלתי על הכלית הקצור והכיאור כמנהגנו . והוא שאם יהי' העולם מלא מן החלקים ההם לזה יתנועע המתנועע ואין שם פנוי , ולא יצויר הכנס גשמים קלתם בקלתם , ר"ל ההתדבק גשוי כלומר שאמר הכנס גשם אחר בגשם אחר שהם עצמות האחד תוך האחר , כל חלקיו בכל חלקיו , כלומר היה מעט אהרן בולע מטות החרטומים נשאר על עניו ושיעורו . ואי אפשר התקנץ החלקים ההם ופרודם בלתי מתנועתם , הנה בהכרח יצטרכו לקיים הריקות עד שיוכלו בו , מה שלא נצטרך לנחנו הבלתי מחמיניים בהקדמה הראשונה כי לנחנו הבלתי מחמיניים בעלמיים הפרדיים נאמר שהגשמים מטבע המתדבק ושהם יקבלו הגודל והקטן והספוגיות והמקשות ויריקו מקומותיהם

זה לזה . על כן כשמסלק אדם נאויר דרך משל חלקי האויר הספוגייס יתקשו ויוקטנו רחקים ויעשו מקום אל האדם הנמלכת המוקפת בקיבוב האויר המתחדש בעבור האדם ובעבור האדם מבלתי ריקות ומבלתי יכנס האדם בעלמות האויר ומתקשו כי אם בקבוצו מה שיהיו אפשר כן בפי תמונת העלמיים הפרדייס כי אם לא יקבלו המקשיות והספוגיות והגודל והקושן , ודע זה והבינהו כי רוחי רבים מתפלספים אשר ינח שמש בכל הארץ היו נחלמים בשמש קושייתי וזאת על כן הארכתי עיניך בה .

גבעת המורה

זאת ההקדמה מבוארת מעצמה . ואולם מה שאעיר עליו הוא זה . שזאת ההקדמה תמתיית בבחינה ג' , ובלתי תמתיית בבחינה אחרת , ר"ל שבבחינת חכמת הטבע (מין פיזיקן בטראכט) היא תמתיית , ואולם בבחינת מה שאחר הטבע , היא בלתי תמתיית והוא שאם נניח הרקות בבחינת הצבת החושים , יהיה נדרו מרחק מוגבל ממושבי החושים בלתי מושג אל החושים מלד עצמו , ובבחינה זו נלטרך בהכרח שנניח מציאותו , אם מלד הצבת מציאות התנועה , הבלתי אפשרית מזולת הנחת הרקות , כמבואר בדברי הרב ז"ל , ואם מלד הנסיון , והוא שאם נמלא קנה זכוכית שארכה יתר על ל"ב אצבעות (גמ) מים , ונהפוך אותה על פיה , נראה שיצאו ממנה המים הממלאים מקום בכדי הצטער פיתר הנו' , ואולם יתר המים ישארו תלויים ועומדים בקנה הנזכר , והסבה בזה אינה ירוחת הריקות כמו שחשבו הפלסופים הקדומים לזמן הרב ז"ל , כי נהפוך הוא ר"ל שיציאות הצטער העודף מהמים מחייב בהכרח מציאות הריקות בין תוצאת הקנה , והמים הנשארים בה , אבל המים הנשארים תלויים ועומדים בקנה לסבת דחיקת האויר על פי הקנה שהצטער גופנו הוא בכדי ל"ב אצבעות כמו שבארו חכמי הטבע האחרונים . מבואר מזה כי בבחינת חכמת הטבע , הריקות מחוייב . ואולם בבחינת מה שאחר הטבע יהיה נדר הריקות . מרחק קו

מקום

מקום מופשט מהדברים הממלאים ח"ו, ואוו הבחינה קטיה מציאות הריקות נמצעת כי המרחק או המקום אינגו וולתי יחס וסדר מושג בין הדברים הנמלאים זה חוץ לזה. ולהיות היחס והסדר, דרך השגת השכל לבד לא דבר נמצא בפעל חוץ לשכל, (מייני מרט דיא דינגע פֿאר זיטטענלין), הנה גם זה קטיה מציאות יחוס וסדר מופשט ממציאות הדברים אשר בהם יושג היחס והסדר המוכר, מאשר סוקר עלמו, ובמה שבארתי יפלו נ"כ הספיקות אשר העיר הרב על הדעת המוכרת בסוף ההקדמה הנ"ל. כי תחבולות הגרת המים (הידרמוויק) יבטלו אפילו אחר הנחת מציאות הריקות, כי כמו שזכרתי שגות הפעולות המוכרות אינגה ירוקת הריקות, כמו שחשבו הקדמונים, אלא כונד במים עלמם או דחיקת האויר עליהם, כמבואר למי שהתבונן בחכמת הטבע החדשה, וכ"ש לא יתחייב מההקדמה הנ"ל, שיהי' לנכסון המרובע שוה לנלעו ושיתבטלו בעבור זה סגולות הקוים והשטחים, כל אלה מתחייב למי שמאמין היות המרחק אך המקום, דבר נמצא בפעל חוץ לשכל, אבל כפי מה שבארתי אין הדבר כן, ר"ל שהמרחק או המקום הוא ליור שכלי לבד ר"ל דרך השגת השכל הדברים הנמלאים חולא לו, וכן הוא בכל מציני המקום (אולי בעטיאונגן דעם רויאם) ר"ל דרכי הנבלתו לתמונות שונות, כל אלה הם נלתי נמלאים כלל בעלמים הפרדיים חוץ לשכל, אבל בשכל לבד. כי אלו היו, בחסר שנוצ העלמים הפרדיים המוכר על מחתם ופעולותיהם זה זוה, לא היינו מציגים או וולתי ליכותם העלמייס ופעולותיהם זה זוה, לא שהיינו מציגים אותם בעלי מרחק או מקום, לפי היות המרחק והמקום דרך השגת השכל המובגל ממנו אחר החסרון, לא שיהיה דבר מושג חוץ לשכל.

פנים המורה

ההקדמה העשירית כו'. **היערה** דע אתה האיש המעיין בזה המאמר, שאם אתה ידעת הנפש ונחותיה, וההאמרת לך בה כל דבר מהם לפי אמתת

מציאותו , הנה תדע כי הדמיון נמצא לרוב בעלי חיים ,
אמנם בעלי חיים השלימים ר"ל אשר להם לב , מציאות
הדמיון לחם מבואר , ושהאדם לא הובדל בדמיון , ואין פעל
הדמיון , פעל השכל , אבל הפכו , וזה כי השכל יפרק
המורכבות , ויבדיל חלקיהם ויפשיטם , ויציירם באמתתם
וכסבותם , וישיג מן הדבר הא עניינים רבים מאד שביניהם
הפרש אצל השכל , כהפרש שני אישים מבני אדם אצל
הדמיון במציאות . ובשכל יבדל הענין הכללי מן האישי ,
ולא יתאמת מופת מן המופתים אלא בכללי . ובשכל יודע
הנשוא העצמי מן המקרי , ואין לדמיון פעל דבר מאלה
הפעולות , שהדמיון לא ישיג אלא האישי המורכב בכללו
לפי מה שישיגוהו החושים , או ירכיב הדברים המפוזרים
במציאות קצתם על קצתם , ויעשה מהכל נפש או כח בנפש ,
כמו שידמה המדמה , איש אדם , וראשו ראש סוס , ולו
כנפים , וכיוצא בזה , וזהו הנקרא הבדוי והשקר , שלא ישווה
לו נמצא כלל . ולא יוכל הדמיון . בשום פנים להשיג הדבר
הכללי , להמלט בהשגתו מן החמר , ואפני הפשיט צורה
א' בתכלית ההפשט , ולכן אין בחינה בדמיון . ושמע מה
שהועילונו החכמות הלמודיות , ומה טוב גדול מה שלקחנו
מהם מופת מן החקדמות . דע כי יש דברים כשיבחנם
האדם כדמיונו , לא יציירם כלל , אבל ימצא המנע דמיונם
כהמנע התקבץ שני הפכים , ואח"כ יתאמת במופת מציאות
הדבר ההוא הנמנע לדמיונו , והוציאוהו המציאות . וזה שאם
תדמה כדור גדול איזה שעור שתרצה , ואפילו דמית אורו
כשעור כדור הגלגול המקיף , ואח"כ תדמה בו קוטר יעבור
על נקודת מרכזו , ואח"כ תדמה שני אנשים עומדים על שתי
קצוות הקוטר , עד שתהיה הנחת רגליהם על ישרון הקוטר ,
וישוב הקוטר , והרגלים בקו אחד ישר , לא ימלט מהיות

הקוטר נכחי לאופק או בלתי נכחי , ואם היה נכחי , יפלו שניהם יחד , ואם היה בלתי נכחי , יפול האחר מהם , והוא התחתון ויעמוד האחר , כן ישיג הדמיון . וכבר התבאר במופת שהארץ כדורית , ושמונה מיושנת על שתי קצות הקוטר , וכל איש משכוני שתי קצוות , ראשו אל השמים ורגליו לצד רגלי האחר שהוא בראש הקוטר , וא"א נפילת אחד מהם כלל ולא יצויר , מפני שאין אחד מהם למעלת ואחד למטה , אבל כל אחד מהם אחד למעלה ולמטה בהצטרף אל האחר , וכן התבאר במופת במאמר הב' מספר החרוטים , יציאת שני קוים יהיה ביניהם בתחלת יציאתם רוחק אחד , וכל אשר ירחקו יסתר הרוחק ההוא , ויקרב אחד מהם אל האחר , ולא יתכן הפגשם לעולם , ואפי' יצאו לבלתי תכלית , א"עפ שכל אשר ירחקו יתקרבו , וזה לא יתכן שירומה , ולא שיפול בשכבת הדמיון כלל . ושני הקוים ההם , האחר מהם ישר והאחר מעוקם כמו שהתבאר שם , הנה כבר התבאר כו' .

נורבוני

כל זה אמרו שהוא עומד אצל השכל כי אין שם רחקים מונחים מיוחדים לעורות מיוחדות וזה בהכלית הפשוט , שני אנשים עומדים על שני קצות הקוטר והם אחר בהכלות התקלומים ומה שאמר מספר החרוטים הוא בשכל מופתי ולא בחומר ברוב ההתחלות המשתוריות בחלוק הקו לחלקים והנקודה הבלתי מתחלקת , והולאת הקו אל בלתי תכלית והם הרצון בו לזה שיעור שירצה , וירצה ברצוי המחויב . ועשה ההעברה הזאת ים דברים קשמעם במקומות מזה המאמר כי הוא ישתמש בזה בענין החדוש גם כי הפלאות יעבירם תחת השבט ההעברה ויביאם במסורת הברית בשובו לתיקנו הראשון .

גבעת המורה

כבר נתרו הפלסופים המחרונים , היות נפש האדם עצם אחד פשוט , בעל כחות מתחלפות , וכבר נתרחי אלי בחבור מיוחד (במהרה יצא לאור הס יגזור הבורא בחייו) היות הכחות המזכרות מתחלפות לפי הגרשה לבד , אבל בחמת יסודו כלם לכח אחד , הפועל בדרכים מתחלפים , ובמדרגות שונות מהשלימות . ולהבנת דברי הרב המחבר ז"ל , רציתי לבאר הנה נדר היות מהכחות הרחניות , או דרכי הפעולות המזכרות ומהותם .

הכח הראשון . הוא כח ההרגשה (צאשפינרונג פֿר אענגן) , והוא הכח אשר בו תקנה הנפש פעולות הדברים הנמלאים חולה לה , בעלמה . כגון המרחים והקולות , החוש והקור , הרך והקשה , המתוק והמר , וכיולא בזה ; כי כבר נתבאר בחכמת הטבע שהמרחה עד"מ לונן הכלג , לינגה היכות ק' נמלאת בכלג עלמו חוץ לנפש אבל הוא מעמד אחד בעצמו , מתחדש ע"י פעולת הכלג בהיכות אחד מיוחדת בו , (תכונת חלקיו היסודיים ערכם וסדרם זע"ו) בכלי החוש . כי הנמלא חוץ לנפש הוא הכלג , ר"ל גשם מורכב מחלקים יסודיים מיוחדים , על ערך וסדר , הנעלמים מחתנו בהחלט . ואולם כאשר יפלו עליו גלוגי האור , וממנו יחזרו כפי טבעם אל עין הרואה יחדשו עי"ו תנועה מיוחדת (מפני היות הגלוגות החוזרות מהכלג גם כן מיוחדות ר"ל הפועלות מרחה הלונן לבד) בעצבי העין (גיכטט נערוון) ומזה יתחדש בנפש המעמד המיוחד הנזכר ר"ל הרגשת הלונן , וכ"כ הוא בענין החוש עד"מ , הנמלא ממנו חוץ לנפש , הוא האש ר"ל גשם מורכב מחלקים בעלי תנועה מיוחדת , וכאשר תקפשט התנועה הזאת בעצבי המשוש (דיא גפֿיהלס נערוון) יתחדש מזה בנפש הרגשת החוש , לת שיהיה החוש היכות אחת בתוך לנפש כמו שיחשבו ההמון , וזה מבואר מאד בנסיון ג"כ , והוא שאם תחמם יד האחת , ותקרר השנית , ותשים שניהם כא'

במים פוערים / מיד תרגיש חוסר בידך הקרה / וקור בידך החמה / עם היות המים לחלים בעצמם / וזה היה בלתי ספסר לנו היו לחוש והקור לידות נמצאות במים עצמם חוץ לנפש / אבל בחמת אין הענין כן / ר"ל שאין המים בעצמם לא חמים ולא קרים / אבל הם במדריגה מתנועה / מתחלפת למדריגת תנועת כ"ח מהידים / ר"ל שבחינת התנועה הנמצאת בידך החמה / הם מחברי התנועה / ואולם בחינת התנועה הנמצאת בידך הקרה הם ממחברי התנועה / ולזה הוא מהכרח שיבטלו חלק מה מהתנועה הרחשונה / ותשוב היד קרה / ויוסיפו על תנועת האחרונה / ותשוב חמה • וכן בכל כיוצא בזה • ואולם הרגשת פעולת הדברים החלוטים / ר"ל שתשאר יתר על זמן משך הפעולות המזכר • ר"ל שהרגשת החושים יתערבו תמיד לנפש נמצא בפעל חוץ לנפש הפועל בכלי החושים / ועם היות שכבר הוא ספסר שיהיו לנו הרגשות חושיית מוחלט שיהיה דבר נמצא חוץ לנפש הפועל בכלי החוש / עכ"ו אין זה מפעולות החושים / אבל פעולות כח אחר / והוא :

הבח השני ר"ל כח הדמיון • והוא שכאשר תשיג הנפש ליזה דבר בהתקבלות מה עם זולתו מהדברים ר"ל שתשיג אותם במקום או בזמן אחד) • הנה כאשר יקרה אח"כ שתשוב הנפש להשיג את הדבר הנזכר בעצמו מזולת הדברים האחרים שהיו בהתקבלות הקודם / עכ"ו תשוב לצייר הדבר המושג עתה בהתקבלות הקודם הנזכר / ותצייר הדברים האחרים הנזכרים כאלו הושגו עתה על החוש / וכאלו היו נושאים נמצאים בפעל חוץ לנפש • עד"מ אם היית בגן ע' וראית שמה דברים מתחלפים ירקות / לילנות / מעיינות במים / ואנשים שונים וכיוצא בזה / ואח"כ יזדמן שתשוב לראות אחד מהאנשים הנזכרי' במקום אחר / לא תצייר לו בדמיונך זה הראה לבד / אבל ג"כ יתר האנשים הירקות והלילנות וכו' / עם היותך בחמת בלתי משיג הנזכר בחוש / ואולם כבר הוא בחפסר ג"כ שלא יצייר הדמיון הדברים בהתקבלות הקודם אבל בהתקבלות חדש / לפי התנגדות ההפעלות הנפשיות (דיא זיידנשאפטן) או שיהיה מה לפתוח בהתקבלות הקודם הנז' /

כמו שנראה מפעולות סחלוס והמרחה לו השנעון וביולח בוא ,
וכמו שיקבלר עור . והנה כח ההרגשה וכן כח הדמיון הם
מיוחדום בפעולותיהם נהיות נשוח ההשגה קמיד גשם ומשיגין .

הבח השלישי הוא כח השכל והוא היותר נכבד מהקודמי ,
שם נבחינת היות נשואי ההשגה אללו
דברים מופשטים מהחמר , מוכרחים מלד עצמם ובלתי
משתנים ; והם מלד היות ההשגה עלמה בלתי נתלית בזמן
ובמקום , כי השכל מקיף בין הדברים ומשיג יחסם וערכם
וג"ז , ועם היות שיסיו הדברים חשר יקיים ביניהם גשמיים
מושגים בוא"ו והם חון לזה בזמן ובמקום , עכ"ו ההשגה עלמה
ל"ל שהיה בזמן ובמקום . והם מלד שלימות ההשגה עלמה
ומחתה , ר"ל שמושגי השכל הם מחייים , נמלחים כן בפעל
חולה לו (גמואצון) לבל מושגי החוש הם נרחים לבד
(פֿאַנטאַזיא) כמו שנחרתי , ולזה הם נ"כ נקלים מהגבלת
כח ההשגה וחסרונה .

ומעתה לבוח לבחר דברי הרב המחבר ז"ל . הרמיון נכוצא
לרוב בע"ח כו' , זה מבוחר מלד כי הם הכיח
עד"מ חת הכלב במקל , ויודמן לח"כ שחגביה חת המקל
להכותו יברח מזה וילעק לעקה גדולה ומרה , וזה ל"ל מוולת
סיסיה לו כח הדמיון , ר"ל להיות שהשיג הכלב בפעם הרחשונה
הנגחת המקל , ההכחה , והכחה הנמשך מזה בפעם לחר ,
הנה לזה בהיותו משיג עתה הנגחת המקל , יסוב לעייר גם כן
ההכחה והנמשך ממנה , עם היות ההשגות הלחרונות נלתי
לוות בפעל , ורגוח כחלה . ולזה לח הובדל האדם מיתר
הבע"ח בדמיון . וזה כי השכל יפרק המורכבות . ר"ל לחרי
חשר השיג החוש לו הדמיון , דבר ל' מורכב מלייחות מתחלפות ,
יפרק השכל המורכב הנוכר ויעייר כ"ל מהלייחות בעלמה ,
עד"מ לחרי חשר השיג החוש לו הדמיון חת הטעם כחלו היה
עגם ל' , יסוב השכל לעייר כ"ל מלייחותן המתחלפים בפ"ע ,
ר"ל החוש , כחור ההקפטות , הגודל , והתמונה הכדוריית ,
וביולח בזה כל ל' מהם בפ"ע . כחלו היה נמלח כן ומוצח לל
החוש בפ"ע , עם היות שלין הענין כן . וכן השכל יעייר

הדברים כפי מה שהם בלתתם עד"מ שייך מציאות המורכב
לא כלום הי' דבר בעלמו (גאַנצען) , אבל כדבר נרתם לבד
(בֿיזונדערס גאַנצען) וכן ישייר הזמן והמקום לא כלום היו , לזכות
הדברים המציאים בפעל חולה לו , אבל ישיירם כמו שהם ,
ר"ל דרכי השגת החום לבד , בחופן שאין לשם מציאות כלל
חולה לן . וכן ישייר הדברים בסבותיהם . ר"ל שלא יסניק
לן בציור מציאות הדברים והתקשרם וע"ו בזמן ובמקום לבד ,
אבל ישייר לותם בהתקשרות פנימי ר"ל בסיותם סבות ומסובבים
זה מזה , וישיג מן הדבר הא' דברים רבים כו' כי מרתה תור
השתם ותתר כדורייתו , הם אבל השכל שני דברים נבדלים ,
כהבדל בין יוסף ושמעון אבל הדמיון , ובשכל יברל הענין
הכללי מן האישי , ר"ל שהשכל משיג מהיים המיוחד מרחובן
עד"מ הענין הכללי המשותף לו ולזולתו מציאי מין התדם ,
ר"ל היותו חי מדבר , ומבדיל זה הענין הכללי , מן הענין
האישי המיוחד אליו לבד , אבל הדמיון משיג הענין הכללי הנמ'
לא לבד , אבל מעורב עם האישי , ולא יתאמת מופת מן
המופתים אלא בכללי . להיות המופת נסתן על זה היסוד ,
כל המתחייב לענין הכולל ר"ל אל הסוג או המין , מתחייב
ג"כ לענין המיוחד , אבל לא כל המתחייב למיוחד מה מתחייב
ג"כ למיוחד זולתו המשל בזה אם נאמר , כל תדם תפסר
שיכתוב רחובן תדם , ר"כ רחובן תפסר שיכתוב , הוא מוכת
לאמתי , אבל אם נאמר מקצת המשולשים הם נגדים , זה
התמונה היא משולש , ר"כ זה המשלם הוא נגד הזוית , לא
יתחלת כל' במקרה ר"ל שיזדמן שיהי' זה המשולש נגד הזוית
נפעל כי כבר תפסר שיהיה ג"כ ממקצת המשולשים שהם בלתי
נגדים . ובשכל יודע הנשוא העצמי מן המוקי . עד"מ
השכל משיג בלאמרנו המשולש הוא בעל ג' זויות הוית נשוא
המשפט ר"ל ג' זויות עלמיות אל המשולש , מתחייב ממנו
בהכרח , אבל אם נאמר זה המשולש הוא שחור , נשוא המשפט
ר"ל השחרות הוא מקרי אל המשולש , מלד שכבר תפסר
שנשייר את המשולש שחור או זולת זה מבלתי שיקרה מזה שינוי
בעצם המשולש כלל . שהדמיון לא ישיג אלא האישי כו' ,
זה נתבאר כמה שקדם מדברינו . אז ירכיב כו' , הבדוי

כו' (דיא דיסטונצ קראפט) ולא יוכל כו' , עד"מ אם קרנה
לנייר בדמיונך כדוריית הסמם מופסק מזולתה מסיכיות , לא
תוכל ע"ז אבל בהכרח שתנייר עם זה הלור והגודל וכיוצא
בזה , ולזה נדק הרב המחבר ז"ל באמרו , ולכן אין בחינה
בדמיון .

ושמע מה שהועלונו ההכמות הלבוריות כו' , בחסדון
והמלידה (מריט אטטיק מונד גימואטריע)
יקראו חכמות למודיות , בעבור שהם מלמדים ומרגילים
את השכל לישר דרכו בעיון . וזה שאם תדמה בדור גדול
איזה שעור שתרצה כו' , ר"ל שאשר יהיה הכדור קטן ,
לו בוודאי שיהיה מלא הוים לעומד על נקודת ו' ממנו , נוטה
בבחינת מלא וולתן , ואף שלא ירחק ממנו בכדי מרחק
הקוטבים זה מזה , ואולם כאשר יהיה הכדור גדול מאד בעין כדור
הארץ , לא תורגש הנטיה למזרח אם לא כאשר יהיה המרחק
בין שני הקנסים גדול מאד , מפני שכל אשר יהיה הכדור
יותר גדול תהיה עקמימותו במרחק מזה יותר קטנה . אבל
יהי' הכדור גדול כמו שהארץ , עכ"ז בהפרש שיניע לתכלית
עקמימותו כאשר יהיה המרחק ביותר גדול שאפשר ר"ל בלחוק
מזרח ממערב , והוא מבואר . וכבר ההבאר בחופרת היות
הארץ כדוריית כו' . המופת על כדוריית הארץ הוא מה
שנראה בלקוי לירח שבאתו לגיע לירח בגל הארץ , שעת
עגול חשוך עובר על פני הירח , וזולת זה נתבאר עוד בנסיון
על שכבר עברו הנסיס ויקיפו את כל כדור הארץ , בחופן
שילאו מנקודה מונחת לפיאה מוחלת ועברו על יושרם עד שבאו
אל הנקודה הנזכרת , מזולת שהצטרכו לשנות דרכם כלל .
וכן ממה שנראה רחם המגדל קודם שנראה תחתיתו עם היות
הקו היוצא מהעין אל נקודת הרחם יותר קרוב מהקו היוצא אל
תחתית המגדל ומי' ראוי לפ"ו שיהי' הענין הפך זה . מכל
זה יתבאר היות הארץ כדוריית . ושמוה מיושבת על שרשי
קצות הקוטר כו' , זה לא נודע לנו עד הנה מפני שא"א לנו
לעבור על הקוטבים ולסור את הארץ שמה , לחוקף הקור .
אבל מי יגלה עפר מעיניך רבינו משה בן מיימון שאתה חוסב

לדבר זר הבלתי מצויר על הדמיון שיעמדו שני חפצים בנקודות
הקוטבים רגליהם מכוונות זה לעומת זה מבלתי שיפלו / ואלו
חייב בזמנינו זה / ונודע לך מה שהוא יותר זר ר"ל היות
הארץ מיושבת בין הקוטבים לכל נד / והיות רגלינו מחוברות
היושבים בנ' חלקי העולם הנודעים מקדם שפי"ה אפרי"קא /
תירו"פה / מכוונות מול רגלי היושבים בארץ רחבת ידים עולם
חדש הנמצא זה קרוב לשלם מאות שנה מזמנינו זה / ובכבר
עברו חפצים בחניות והקיפו את כל כדור הארץ זה עשרים
פעמים / הראשון מהם הי' הספן מג'עלאן שהקיף את הארץ
מזמן 1519 עד 1522 לחשבונם • והאחרונים מהם היו הספן
המפורסם קא"ק ואחיות מרעהו בשנת 1771 ואח"כ בשנת
1775 שב שנים הספן קא"ק הנזכר עם שב ונגו המפורסמים
פֿערשטר / והקיף את הארץ / בתופן שחפצי האמריק"ה ממש
רגליהם למעלה וראשם למטה בבחינת הדמיון / אבל בחמת
הדבר כמו שבאר הרב המחבר ז"ל שהמעלה והמטה הם מטעה
המצרף (רעלאטיפע בגריפע) ומה שהוא למעלה בבחינה
ז' הוא למטה בבחינה אחרת • ולהוספת באור לומר / דע
כי נפולת היום בשם כדי שיהיה מוגבלת לפיקח מיוחדת מוולתה
ר"ל שהיו לפי שעה בעולם וולת הגשם הנזכר / לפי שיהי
לו נופל כלל לשום פיקח / ובבחינה זו יעשה הדמיון בחשבו
שנפילת הגשם היא לפיקח מיוחדת ר"ל לנד המעה / ולזה
יצטרך בהכרח סיפול לפיקח הנזכר ואף שם נניחהו בודד במציאותו /
ואולם בחמת הענין כן / אבל הנפילה היא מוגבלת לגשם
מיוחד כמו שבאר בחכם נעו"ן היות כובד הגשמים על הארץ
מתחייב מבח המושך אשר לכדור הארץ אל הגשמים הנזכר /
והיות שכח הנזכר פוחת והולך / לפי ערך הפוך מרובעי
המרחקים ממרכז הארץ / ולפי נד כדור הארץ אבל נ"כ כל
הגשמים הגדולים וולתם בגון הירח עד"מ שם בעלי כח מושך
על הגשמים הקרובים אליהם בערך הנזכר ולזה שם נניח הירח
מיושבת (כמו שבארו התוכניים האחרונים) יהי' לו העומד
על חשעה הפוכה אלינו מהירח / רגליו למעלה ר"ל לנד
הירח / וראשו למטה לנד הארץ / ועכ"ו ח"ש שיכול לארץ
מסבת היותו בגבול בח משיכת הירח / וכל זה מבואר

יציאת שני קוים כו׳ • קדמה בדעתך שטח ענול ׳ ונמרכוז
קו נגב על השטח המוכר ׳ ותדמה עוד שיעברו מכל נקודה
מהקף הענול המוכר ׳ קוים המגיעים עד רחם העמוד
הנגב המוכר ׳ ולזי תתחדם מזה הקמומה הנקרחת בל״ן
קעג״ל • לח״כ תדמה שיחתך הקע״ג״ל המוכר מקוער תחתיקו
עד רחמו ׳ ולזי יהי׳ החתך המוכר שטח משלש יסר ׳ תדמה
עוד שיחתך הקע״ג״ל שניה מקו ח׳ מקביל אל הקוער ׳ ולזי
יהי׳ החתך המוכר שטח מוגבל ע״י קו אחד עקוס הנקרא
סיפע״רבל ׳ והנה לח אחריך הנה נמצוא סנולות הקו המוכר
ומשפטיו ׳ אבל די לנאור דברי הרב ז״ל שם תדמה בדעתך
שטח הקו העקוס המגביל אל שטח המשלש היסר ׳ כאלו הוא
עליו נפעל (פרמיעקטירט) ואז עין נעין תראה שנחתלת
יציאת הקוים המוכ״ר ר״ל הקו העקוס והיסר עסוס לנופהו ׳
יהי׳ ביניהם רוחק אחד ׳ ואולם כל אסר ימשכו יותר ׳ יתמעט
הרוחק הסוא ויתקרב הא׳ מסס אל האחר ׳ וכנגם זה הוא
היות הנדל הקוער והקו המקביל אליו פוחת והולך ׳ כל אסר
יוסף שטח הענול • ועכ״ו ח״ל שיעדר מכל ובל נאופן שישוב
הקו המקבול אל הקוער או מיתר העיגול שוב ל הקוער ולזה
לח יתכן שיפגשו הקוים המוכר׳ לעולם ואפי׳ יתארכו לנב״ת :

[אמר המפרש ׳ באור ענין שני קוים שזכר הרב המחבר
ז״ל ומופתו כאן שהצעתיו הנה ׳ הוא בהתבלית
הקוצר ׳ תקשה הבנתו מזולת ציורים נאותים לזה ׳ ואי״ה בכלתי
החבור הזה לאורה ׳ אוסיף באור בזה ואציע ג״כ הציורים המזכרו׳
באופן שכל קורא מסכיל אסר הרגיל בחכמת ההנדסה ׳ יסיג
ענין המשפט הנזכר ומופתו בקלות ׳ גם אוסיף על דברי הרב
המחבר ז״ל ׳ באור מה שהוא מצויר אל השכל ובלתי מצויר אל
הדמיון ׳ במשלים נאותים לזה ׳ מחכמת ההנדסה וזולתה .]

אתם ׳ המסכילים ! רחיתם את נודל מעלת הפירושים האלה ׳
עומק מחשבות החכם המורגני ׳ ודרך הקל אסר בחר
הרב בעל נבעת המורה לנחת את כל מוצג ולהאיר במאור
ביאורו ׳ ועל ידו יובן גם הרב המורה וגם החכם המורגני על
בוריו ׳ לח אוסיף עוד לדבר בשבחם ׳ כי עין משפט לכם ותרעו

לת הטוב והתועלת היוצא לנו בעו"ה מ"י ספרושים הללו :

ועתה אל תעמודו / חושו לחתום לת שמכם על סך ספרים
לים לים כאשר ינדב לבו / להרים קרן חכמינו
הקדמונים ולהרבות חכמת בקרב עמו : וזה דבר החתימה :
קודם ר"ח חלול תקמ"ח הנע"ל יבואו כל הנדיבים על החתום
לצלנו פם ברלין או לצל לנגי בריתינו שבכל עיר ועיר הנקובים
בשומת מכתב / ומי שרלה שם תרלה מספר החתומים עולה די
לשמרני מחסרון ההוצלות המרובים מאד / לאחיל להדפיסו
מיד למען בלות החלק הרלשון על ר"ח כסלו תקמ"ט ושלח
לת החלק הרלשון ליד קוניו ואז יקנו שלים הכסף דשיינו ק'
ר"ט בריישים קורלנט בעד החלק הזה / ושלים הכסף על דרך
(פרענומעראנדיאן) על החלק השני לשר יצלו לאור בחדש לדר
תקמ"ט הנע"ל / ושלים הכסף הנשאר לקבל לז דרך
(פרענומעראנדיאן) על החלק השלישי לשר יצלו כמשלם חדשים
לחרין . ובשובן הזה יהי מקח בל הספר ק' (שפעלזים
דוקאטן) / ולל יכבד המשת על הקונה בקבלי לת המעות
לשני חלקים . ולבקש נל מכל חובב החכמה לבל יחרשל
מלחתום לת שמו ערש בלות זמן המובטל כי לחרי זשת לל
יבלו עוד בקבל החתומים ולל יקבל ספרו גלה בל בך לשר
יקבלנו החתום / כי לפי סדוש החתומים יודפסו הספרים על
נייר טוב / והשלר לשר בתוך החנות יסלרו / יודפסו על נייר
הדפוס (דרוק פאפיר) . חלק דברי הלועד על המשמרת
בדפוס חברת חנוך נערים :

פה ברלין יום ה' ח' אייר תקמחי"ת לפ"ק .

איצק אייכל .

וחלה שמות חנשי בריתי בכל עיר ועיר לשר יעיבו
עמי לקבץ חתומים בעיריהם ובסביבותיהם .

אלטונא ר' חיים פאפנהיים אצל ר' שמואל בר"ע .
אמשטורדם ר' דוד פ' מינדיס . ר' שלמה פראג .
ברעסלוי ר' יוזל ראבנאוויע אצל ר' שמחה .

גלוינא ר׳ מענקי .
דעסויא ר׳ יואל בר״י וואושט .
האמבורג ר׳ שמואל ווערטהיים .
הנובר ר׳ פייבל בן ר׳ זלמן סג״ל .
ווילנא ר׳ שמע׳ ברלין .
ווין ר׳ זלמן שאללבאכר .
לאנדן ר׳ מענדל המבורג .
לעמבערג ר׳ הירץ הומבורג אבערדירעקטאר .
——— ר׳ אהרן יערסלאב לעהרר .
נאנסי ר׳ ליפמן לינדויא . ר׳ זעליגמן פאפנהויס .
פירדא ר׳ שמואל דעטמאלר אצל ר׳ וואלף רופא .
פראג ר׳ יואל וועהלוי . ר׳ אברהם ליב ליבשיץ .
פ״פ דמיין ר׳ יוסף פאלב אצל ר׳ משה זיכל .
קאסל ר׳ ליב פויפרט .
קאפנהאגן ר׳ שמעון קירכהיים אצל ר׳ משה פירשט .
קעניגסבערג ר׳ יחיאל אייכל . ר׳ דוד טעהאדאר .
פה ברלין , בדפוס חנוך נערים , אצלי איצק אייכל .

באור ספרי הקודש .

שירת דבורה

בשנת ה׳ אלפים תק״מ למספר בני ישראל , פעתיק מלומד נוסרי אחד תרגום התורה של החכם התלמי רבנו משה בן מנחם זצ״ל , אשר חנן אותו אלהים להרים קרננו בין העמים , מלותיות עבריות אשר בו נדפס התרגום לתועלת בני יהודה , לאותיות לועזות להראות את העמים את יפיו ושובו . ולהראות עוד את כחו ועוצם ידו במליצות

שירי הקודם, אשר שכל להריק מכלי אל כלי מבלי נדוף ריחם, הדפים נרשם הספר הנוכר גם העתקת שירת דבורה, אשר תרגם החכם ר' משה הנ"ל ללשון תשכנו לקוטלת בניו, ולא נודע כי שם אל אחות מרעיו לבד, אשר שקדו על דלתותיו לשמוע חכמה מפיו, כיהודי כאשר לינגו יהודי, כחכם כתלמיד, כאיש כנער, עד אשר גלה לותו החכם הנולדי הנוכר לעיני העמים. אבל רוב אחינו היהודים אשר לא יכולו לקרוב אל המעין לא טעמו המים המתוקים ההלה, ואמרתי אני בלבי למה נגרע לבלתי היות לנו חלק ונחלה בפרי מעלליו, הלא קרוב לנו הוא מגלגלינו הוא. או אמרתי—הנה בלתי נוח הספר, מלבד למחנה העברים מגדיש חדשים גם ישנים לחלק תרגום הנעתק הזה גם ביעקב ולהפילו ביסראל. לכלו רעים דבשו, שהו יינו והתענגו נעוב!

ולמיצן נלוה כל תוסיף הלפוגה בתמרות הנעימות הלה, כי כבוד מתרגם פעם הסתר דבר, וכבוד קורת חקור דבר, בהיות דרך המתרגם הסלם ידוע לעוזב המלות ולשמור הכוונת בלבד, נסיתי לת ידי לבאר טעמי השירה הזאת על פי התרגום הנ"ל, גם רציתי להעיר על מקבוצת השיר בכלל וחלקיה בפרט, כפי אשר חלקם הרב המתרגם בשכלו הזך והבהיר, וכפי הנאות לשיר השם, שיכנם תחת גדר היופי ע"י השתנות החלקים ותחדות הכללי, כמבואר במלאכת היופי המכונה עסטעטיקא.

ועוד זאת תודיע, כי רציתי לשנות מאמרים מעטים מאמרי התרגום הזה, למען קרבם יותר אל מלאכת הקודם, מבלי שחת כונת הרב המתרגם שרשה בה, כי אם שנוי הסלסה בלבד. ועשיתי זאת, לדעתי כי החכם ז"ל הי' כל ימיו תוהב חמת ומודה על האמת למי שאמרו, וכמו שעשה בתרגום מזמורי תהלים שעשה לפעמים לעצת אחד מתוכדיו או מתלמידיו. ואנכי כי ירצתי כן יאמרו עלי מי שמך לאיש סר וסופט, או תהי' בעיני אחי כמתעתע, בתתי דברי תלמיד קחת דברי המורה הגדול בתוכו, אשר בלבך אמרו עליו כי הוא יקר בדורו יחיד בעמו; לכן הלגתי בסוף השירה גם

תרגום

תרגום אלו המאמרים שלח מפי סרב ז"ל , ואיה הוא ותמורתו לעיני הקורא לשפוט עליהם נרוח שכלו אשר נרכו ה' .

יואל בר"יל

וינסליד דער דבורה

איינגאנג

צרריטטונג וואר אין ישראל ?
אונד קיהן ערהעבט זיך פֿרייטוט ווידר !
זא דאנקט דעם העררן דאפֿיר !

I

פֿרנעהמט , קענינ׳ ! פֿירשטן נטערקט אויף !
איך ווילל דעם עוויגן , איהם ווילל איך זינגן !
דעם רעטטר ישראל׳ס איין דאנקליד זינגן .
אלם דוא פֿאן שעיר אויסגינגסט , הערר !
איינהערצאגסט פֿאם גפֿילדי אדומ׳ם ,
ערבעבטי דוא ערדי , דוא היממל טריפֿטן ,
גוועסר טריפֿטן דוא וואלקן הערא׳ב ;
דוא בערגי פֿלאסן פֿאר דעם עוויגן דאהין ,
יענר סיני פֿאר דעם עוויגן דעם גאטטי ישראל׳ס . (א)

בפרוע פרעות בישראל
בהתנדב עם ברכו ה'
שמעו מלכים האזינו רוזנים
אנכי לה' אנכי אשירה
אזמר לה' אלהי ישראל
ה' בצאתך משעיר
בצערך משדה אדום
ארץ רעשה גם שמים נטפו
גם עבים נטפו מים
הרים נזלו מפני ה'
זה סיני מפני ה' אלהי ישראל

| כימי

2

אין שמגר׳ס ׳ זאהן דעם ענת ׳ טאנן ׳
אין טרויערפאללן טאנן יעל׳ס ׳
פֿרעדטן גבאהנטי שטראסן ׃
אונר וואנדרר זוכטן קרומטי פֿפֿאדי ׃ (כ)
פֿרעדט לאַנן וישראל׳ס גפֿילדי ׃
בים איך דבורה אויפֿשטאנר ׳
איך אויפֿשטאנר ׳ מוטטר אין ישראל ׃
נייע נעטטר האטטן זיא גוועהלט ׳
דא ווער אין טחאָרן קריגם ׳ וואיט ׃
כיאן זאה ניכט שילד ׳ ניכט לאַנצי ׳ (נ)
בייא פֿירציג טויזנדן אין ישראל ׃

3

אייך ׳ וואקרי טענגר ישראל׳ס ׃
דיא קיהנר פֿרייטוט ווירר בזעלט ׳
אייך ווייהט זיך מיין מוטטר ׳ הערן ׃
לאבפרייזט דען העררן מיט מיר ׃
דיא איהר אויף שימרנדן עזעלינגן רייטט ׃
דיא איהר אויף ריכטר ׳ שטיהלן זיצט ׃
אונר איהר ׳ וואנרר אויף בפֿרייעטן שטראסן ׃

בימי שמגר בן ענת
בימי יעל חדלו ארחות
והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות
חדלו פרזון בישראל חדלו
עד שקמתי דבורה
שקמתי אם בישראל
יבחר אלהים חדשים
או לחם שערים
מגן אם יראה ורומח
בארבעים אלף בישראל
לבי לחוקקי ישראל
המתנדבים בעם ברכו ה׳
רוכבי אתונות צחורות
יושבי על מדין
והולכי על דרך שיחו

שטיממט איין צום זינגזאנג ! שטיממט איין ,
צום פֿרייַדן־גזאנג דער הירטן ,
דיא צווישן טרענקן זיכֿר דיא העערדן פֿרטהיילן .
דאַרט פֿרייַזן זיא דעם עוויגן וואהלטהון ,
זיין וואהלטהון אן דען נפֿילדן ישראל׳ס ; (ד)
דא פֿאן דען העהן , דעם עוויגן פֿאלק
העראב אן דיא טהאַרי זיך וואנטי .

4

וואהל אויף , דבורה ! וואהל אויף !
ערוועקקי דען נייסט צום קריגם־גזאנג !
צייך הין , ברק ! פֿיהרי זיא פֿאַרט ,
דיא בייטי דעם קריגם , זאהן אבינועם׳ס !
שוואכֿר רעסט צרטריט מעכֿטיגם פֿאלק ,
איין הייפֿליין גאטט־גוויהטר טריט העלדן נידר . (ה)
עמלק׳ס בזיגר קאַם פֿאן אפרים ;
דיר פֿאלגטי בנימן אויף העערסציגן ;
גזעיץ ערפֿאהרני וויזן קאַמן פֿאן מכיר ;
אונד פֿאן זבולון שרייבקונסט־פֿרשטענדיגי :
אבר מיט דבורה צאגן פֿירשטן ישששכר׳ס ;
ברק׳ס פֿעסט׳ אונד שטיצי , וואר יששכר . —

מקול מחצצים בין משאבים
שם יתנו צדקות ה׳
צדקות פרזונו בישראל
אז ירדו לשערים עם ה׳

עורי עורי דבורה
עורי עורי דברי שיר
קום ברק ושבה
שביך בן אבינועם

אז ירד שריד לאדירים
עם ה׳ ירד לי בגבורים
מני אפרים שרשם בעמלק
אחריך בנימן בעמיך
מני מכיר ירדו מחוקקים
ומזבולן מושכים בשבט סופר
ושרי בישששכר עם דבורה
וישששכר כן ברק

בעמק

ווּיא שטּירצטן דיא פּיסי אינס שלאכטּ־טהאל ;

5

שיפּנריבלנדי ברענקליכּקויט
הילט ראובן אב אונס בייצושטעהן ·
וואס לויערסט דוא צווישן העערדן ,
האכּנד אויף דער העערדי בלעקן ? —
צוירנרי ברענקליכּקויט ,
צאג ראובן אב אונס בייאצושטעהן ·
גלעד ווּילט אן דעס ירדן׳ס אופּר ;
אונד דן וואס פּליכּטט דער אויף שיפּן ;
אשר זיצט אן דעם מעערס קיסטי ,
ננייסט דער רוה , אין זיכּרן האפּן ·

6

זבולן , קיהנס פּאלק , זא ווּיא נפתלי ,
שטעללט דעם טאדי זיך דאר , אים האהן שלאכטנפּילדי ·
דארט קאמן דיא קעניני צום שטרייטי ;
דער קאנאניטן הייפּטר טראטן אינס פּעלד ,
בייא תענך , אם שטראמי מגידו : —
אבר זיא טרוגן ניכּט זילבר צור בייטי דאפּאן ·

בעמק שלח ברגליו
בפלגות ראובן
גדולים חקרי לב
למה ישבת בין המשפתים
לשמוע שרקות עדרים
לפלגות ראובן
גדולים חקרי לב
גלעד בעבר הירדן שכן
ודן למה יגור אניות

אשר ישב לחוף ימים
ועל מפרציו ישכון
זבולן עם חרף נפשו למות
ונפתלי על מרומי שדה
באו מלכים נלחמו
או נלחמו מלכי כנען
בחענך על מי מגדו
בצע כסף לא לקחו

פֿאַם היממל העראב וואדד פֿיר אונם נשטריטטן !
פֿאן איהרר לויפֿבאהן שטריטטן דיא שטערני מיט סיסרא .
דער שטראָם קישון שוועממטי זיא פֿארט !
דער קישון , אוראלטר שטראָם !

7

שריטט אונאויפֿהאלטואם ווייטר , מיין גייסט !
גא שלאגן דיא הופֿ דעם ראָססעס אים טראָבי ,
אים טראבי ראָשר פֿערדי , בצווינגר . —
פֿרפֿלויפֿט מרוז , שפריגט דעם עווינן באָטי ,
פֿרדאממרר פֿלוך אויף זייני בוואָהנר !
זיא קאָמן ניפֿט צור הילפֿי דעם העררן ,
צור געטליפֿן הילפֿי , אונטר דיא העלדן !
נזעננט יָעל , אונטר דען פֿרויען !
דעם קנישן חֶבר'ס עהי , גנאם ,
אונטר היטטן , בוואהנרינן גזעננט .

8

ער הישט וואסר , זיא רייפֿט מילך !
ברינגט איהם ראָהם אין קעסטליפֿר שאָלי !

מן שמים נלחמו — ארו אדור יושבית
הכוכבים ממסלותם — כי לא באו לעזרת ה'
נלחמו עם סיסרא — לעזרת ה' בגבורים
נחל קישון גרפם — תבורך מנשים יעל
נחל קדומים נחל קישון — אשת חבר הקני
מנשים באהל תבורך
תדרכי נפשי עז
או הלמו עקבי סוס — מים שאל חלב נתנה
מרהרות דהרות אבירי — נספל אדירים הקריבה חמאה
ארו מרוז אמר מלאך ה' — ידה

ערגרייפט מיט איהרר האנד דען נאגל ,
דעם האממרס לאסט מיט איהרר רעכטן ;
שלעגט איהן דעם ווייטריך אינם הויפט ;
טרייבט הינין , דורכבאהרט זיינן שלאף .
הא ! וויא קריממט ער זיך צו איהרן פיסן ,
פעללט , ליגט הינגשטרעקט צו איהרן פיסן —
אונד קריממט זיך — אונד פעללט —
אונד קריממט נאכמאלס זיך —
אונד שטירצט נון הין ענטזעעלט . (1)

9

אם פענסטר שויעט דיא מוטטר סיסרא'ס ,
אונד יאממרט צום גישטר הינוים :
„ וויא וויילעט זיין וואגן , קעמט נאך ניכט !
„ וואס צוידרן דיא ראללדן רעדר ? “
וויזי קאממר , פרויען טרעפטן ;
זיא זעלבסט בשטראפט דען אייטלן קוממר :
„ זא זאללן זיא ניכט ביישי האלן ? ביישי טהיילן ?
„ יעדם שטרייכל איין , צוויא מעדכן צום לאהני ;
„ ביסוס אונד פורפור דעם סיסרא ,

ידה ליתד תשלחנה
וימינה להלמות עמלים
והלמה סיסרא מחקה ראשו
ומחצה וחלפה לקתו
בין רגליה כרע נפל שכב
בין רגליה כרע נפל
באשר ברע שם נפל שדוד
בער החלון נשקפת

ותיבב אם סיסרא בעד האשנב
מדוע בושש רכבו לבוא
מדוע אחרו פעמי מרכבותיו
חכמות שרותיה תענה
אף היא תשיב אמריה לה
הלא ימצאו יחלקו שלל
רחם רחמתים לראש גבר
שלל צבעים לסיסרא

„ בונט גשטיקטם ציינ , צור זינם בייטי ,
„ קעסטליכם גוואנד , רייך גשטיקט , (ז)
„ אום רען האלז ערָאבַרטר שענן , "

ש ל ו ם

אללי דייני פַיינדי , הערר !
מיסן זא צו גרונדי גאהן !
דיא אירן אבר ליבן ,
שטראלן , וויא דיא זאנני ,
האך אם פורמאמענט !

שלל צבעים רקמה בן יאבדו כל אויבך הי׳׳ה
צבע רקמתים לצאורי שלל ואוהביו כצאת השמש
בגבורתו

(ח) דיא בערגי פַלאסן פַאר דעם עווינן
דיזר סיני פַאר׳ם העררן דאהין .
(ג) דער וואנדרר זוכטי קרוממי פַּאדי .
(נ) צור וועהר , ניכט שילד , ניכט לאנצי ,
(ד) דער פריפַטן ישראל׳ם בפַרייערם .
(ה) איין הייפַליין טראט דאם מעכטיגי פַאלק ,
איין שוואכר רעסט צרטראט דיא העלדן .
(ו) וויא קריממט ער זיך צו אירן פיסן , פַעללט ,
ליגט הינשטרעקט , צו אירן פיסן ,
וא ער זיך קרימטי , דא לאג ער ענטזעעלט .
(ז) בונט גשטיקטם ציינ דעם פיסרא
קעסטליכם גוואנד צור זינסבייטי .

[הכתוב מזירה זו כתוב בלשון המשוכים .]

למנצח

על מות החכם הגדול הנודע בשערים שמו הפילוסוף המפואר המוקר
הגדול במות"ר **משה בר מנחם** מדעסויא **תנצ"בה**.

רוֹכֵב בִּתְפִאָרָה עֲלֵי שָׁמַיִם,
הִשְׁקִיף לְצַד צָפוֹן בְּזֹאת אָרֶץ;
מֹשֶׁה בְּעֵת רָאָה בִּבְקָעַת הָאָרֶץ,
הוֹגָה בְּתוֹרַת אֵל צְבִי שָׁמַיִם.

אָמַר: בְּחִירִי הוּא מְשׁוֹשׁ שָׁמַיִם,
מָוֶת! שְׁלוֹחַ מַרְכָּבָה, רָדָה לָאָרֶץ,
יַעַן אֲשֶׁר זָרַע בְּשִׁפְלוּת אָרֶץ,
יִלְקוֹט פְּרִי צִדְקוֹ בְּרוֹם שָׁמַיִם.

בֶּרְלִין אֲהָהּ! הַיּוֹם כִּטַּל שָׁמַיִם,
עֲמָהּ דְּמָעוֹת יָזְלוּ לָאָרֶץ,
תִּבְכֶּה וְקוֹל תָּרִים עֲדֵי שָׁמַיִם;
כִּי עֵת חַנַּם לֵב הַדַּר הָאָרֶץ,
יֵשֵׁב בְּעוֹז בֵּין כּוֹכְבֵי שָׁמַיִם,
נֵרָךְ חֲלֹא נִדְעָךְ וְאוֹר הָאָרֶץ!

גראדיסקא שנת תקמ"ו.

קול נהי נשמע שם